עין משפט
נר מצוה

לח א ב ג ד מיי׳ פי״ד מהלכי אבל הלכה ג סמג עשין כ:
לט ה מיי׳ שם הלכה כ:

תורה אור השלם

1. וַיַּרְא אֶת הַקֵּינִי וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר אֵיתָן מוֹשָׁבְךָ וְשִׂים בַּסֶּלַע קִנֶּךָ:
2. שִׁמְעוּ הָרִים אֶת רִיב יְיָ וְהָאֵתָנִים מוֹסְדֵי אָרֶץ כִּי רִיב לַיְיָ עִם עַמּוֹ וְעִם יִשְׂרָאֵל יִתְוַכָּח:
מיכה ו ב
3. הִנְנִי מֵבִיא עֲלֵיכֶם גּוֹי מִמֶּרְחָק בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם יְיָ גּוֹי אֵיתָן הוּא גּוֹי מֵעוֹלָם הוּא גּוֹי לֹא תֵדַע לְשֹׁנוֹ וְלֹא תִשְׁמַע מַה יְדַבֵּר:
ירמיהו ה טו
4. וְהוֹרִדוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא אֶת הָעֶגְלָה אֶל נַחַל אֵיתָן אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרֵעַ וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֶגְלָה בַּנָּחַל:
דברים כא ד
5. וְכֹל זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא הַקְּרֹבִים אֶל הַחָלָל יִרְחֲצוּ אֶת יְדֵיהֶם עַל הָעֶגְלָה הָעֲרוּפָה בַּנָּחַל: וְעָנוּ וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ:
דברים כא ו-ז
6. וַיִּרְאוּ הַשֹּׁמְרִים אִישׁ יוֹצֵא מִן הָעִיר וַיֹּאמְרוּ לוֹ הַרְאֵנוּ נָא אֶת מְבוֹא הָעִיר וְעָשִׂינוּ עִמְּךָ חָסֶד: וַיַּרְאֵם אֶת מְבוֹא הָעִיר וַיָּבוֹא אֶת הָעִיר לְפִי חָרֶב וְאֵת הָאִישׁ וְאֵת כָּל מִשְׁפַּחְתּוֹ שִׁלֵּחוּ:
שופטים א כד-כה
7. וַיֵּלֶךְ הָאִישׁ אֶרֶץ הַחִתִּים וַיִּבֶן עִיר וַיִּקְרָא שְׁמָהּ לוּז הִוא שְׁמָהּ עַד הַיּוֹם הַזֶּה:
שופטים א כו
8. כִּי לוּיִת חֵן הֵם לְרֹאשֶׁךָ וַעֲנָקִים לְגַרְגְּרֹתֶיךָ: משלי א ט
9. וַיֵּצֵא עָלָיו פַּרְעֹה אֲנָשִׁים וַיְשַׁלְּחוּ אֹתוֹ וְאֵת אִשְׁתּוֹ וְאֵת כָּל אֲשֶׁר לוֹ:
בראשית יב כ
10. וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעָבְדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה:
בראשית טו יג
11. וְלֹא אָמְרוּ אַיֵּה יְיָ הַמַּעֲלֶה אֹתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הַמּוֹלִיךְ אֹתָנוּ בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ עֲרָבָה וְשִׁחָה בְאֶרֶץ צִיָּה וְצַלְמָוֶת בְּאֶרֶץ לֹא עָבַר בָּהּ אִישׁ וְלֹא יָשַׁב אָדָם שָׁם:
ירמיהו ב ו
12. וַיַּעַל מִשָּׁם בֵּית אֵל הוּא עֹלֶה בַּדֶּרֶךְ וּנְעָרִים קְטַנִּים יָצְאוּ מִן הָעִיר וַיִּתְקַלְּסוּ בוֹ וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲלֵה קָרֵחַ עֲלֵה קָרֵחַ:
מלכים ב ב כג
13. וַיָּרָם יָצְאוּ גְדוּדִים וַיָּשֻׁבוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נַעֲרָה קְטַנָּה וַתְּהִי לִפְנֵי אֶשֶׁת נַעֲמָן:
מלכים ב ה ב
14. וַיִּפֶן אַחֲרָיו וַיַּרְאֵם וַיְקַלְלֵם בְּשֵׁם יְיָ וַתֵּצֶאנָה שְׁתַּיִם דֻּבִּים מִן הַיָּעַר וַתְּבַקַּעְנָה מֵהֶם אַרְבָּעִים וּשְׁנֵי יְלָדִים:
מלכים ב ב כד

[1] איתן מושכך ושים בסלע קנך ואומר [2] שמעו הרים את ריב ה׳ והאיתנים מוסדי ארץ אחרים אומרים מנין לאיתן שהוא ישן שנאמר [3] גוי איתן הוא גוי מעולם הוא: ועורפין אותה בקופיץ מאחוריה: מ״ט גמר עריפה עריפה מחטאת העוף: ומקומה אסור מלזרוע ומליעבד: ת״ר [4] אשר לא יעבד בו ולא יזרע לשעבר דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר להבא [6] רבא אמר להבא דכ״ע לא פליגי דכתיב ולא יזרע כי פליגי לשעבר רבי יאשיה סבר מי כתיב ולא [6] יעובד ורבי יונתן מי כתיב אשר לא נעבד ורבי יאשיה אשר לשעבר משמע ור׳ יונתן אשר רבויא הוא: ומותר לסרוק שם פשתן ולנקר שם אבנים: ת״ר אשר לא יעבד בו ולא יזרע אין לי אלא זריעה שאר עבודות מנין תלמוד לומר אשר לא יעבד בו מכל מקום אם כן מה ת״ל ולא יזרע לומר לך מה זריעה מיוחדת שהיא בגופה של קרקע אף כל שהיא בגופה של קרקע יצא סריקת פשתן וניקור אבנים שאינן בגופה של קרקע ואימא אשר לא יעבד בו כלל ולא יזרע פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט זריעה אין מידי אחרינא לא אשר רבויא הוא: זקני העיר רוחצין ידיהן כו׳: ת״ר [5] וכל זקני העיר ההיא הקרובים אל החלל ירחצו את ידיהם על העגלה הערופה בנחל שאין ת״ל הערופה ומה ת״ל הערופה על מקום עריפתה של עגלה ואמרו ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו וכי על לבנו עלתה שב״ד שופכין דמים אלא לא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזונות ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לויה תניא היה ר״מ אומר [8] כופין ללויה ששכר הלויה אין לה שיעור שנאמר [6] ויראו השומרים איש יוצא מן העיר ויאמרו לו הראנו נא את מבוא העיר ועשינו עמך חסד וכתיב ויראם את מבוא העיר ומה חסד עשו עמו שכל אותה העיר הרגו לפי חרב ואותו האיש ומשפחתו שלחו [7] וילך האיש ארץ החתים ויבן עיר ויקרא שמה לוז היא שמה עד היום הזה תניא היא לוז שצובעין בה תכלת היא לוז שבא סנחריב ולא בלבלה נבוכדנצר ולא החריבה ואף מלאך המות אין לו רשות לעבור בה אלא זקנים שבה בזמן שדעתן קצה עליהן יוצאין חוץ לחומה והן מתים והלא דברים ק״ו ומה כנעני זה שלא דיבר בפיו ולא הלך ברגליו גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות מי שעושה לויה ברגליו על אחת כמה וכמה במה הראה להם חזקיה אמר בפיו עקם להם ר׳ יוחנן אמר באצבעו הראה להם תניא כוותיה דר׳ יוחנן בשביל שכנעני זה הראה באצבעו גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות [3] אמר רבי יהושע בן לוי המהלך בדרך ואין לו לויה יעסוק בתורה שנאמר [8] כי לויית חן הם לראשך וענקים לגרגרותיך ואמר ר׳ יהושע בן לוי בשביל ארבעה פסיעות שלוה פרעה לאברהם שנאמר [9] ויצו עליו פרעה אנשים וגו׳ נשתעבד בבניו ארבע מאות שנה שנאמר [10] ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה אמר רב יהודה אמר רב כל המלוה את חבירו ארבע אמות בעיר אינו ניזוק רבינא אלויה לרבא בר יצחק ד׳ אמות בעיר מטא לידיה היזיקא ואיתציל ת״ר [2] הרב לתלמיד עד עיבורה של עיר חבר לחבר עד תחום שבת תלמיד לרב אין לו שיעור וכמה א״ר ששת [3] עד פרסה ולא אמרן אלא רבו שאינו מובהק [7] אבל רבו מובהק שלשה פרסאות [3] רב כהנא אלויה לרב שימי בר אשי מפום נהרא עד בי ציניתא דבבל כי מטו התם אמר ליה ודאי דאמריתו הני ציניתא דבבל משני אדם הראשון איתנהו א״ל אדכרתן מלתא דאמר רבי יוסי בר׳ חנינא מאי דכתיב [11] בארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם וכי מאחר שלא עבר היכן ישב [7] (ומאחר שלא ישב היכן עבר) אלא ארץ שגזר עליה אדם הראשון לישוב נתישבה ארץ שלא גזר עליה אדם הראשון לא נתישבה [3] רב מרדכי אלויה לרב אשי מהגרוניא ועד בי כיפי ואמרי לה עד בי דורא אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר [7] כל שאינו מלוה ומתלוה כאילו שופך דמים שאילמלי ליווהו אנשי יריחו לאלישע לא גירה דובים לתינוקות שנאמר [12] ויעל משם בית אל והוא עלה בדרך ונערים קטנים יצאו מן העיר ויתקלסו בו ויאמרו לו עלה קרח עלה קרח אמרו לו עלה שהקרחת עלינו את המקום מאי ונערים קטנים אמר ר׳ אלעזר [1] שמנוערים מן המצות קטנים שהיו מקטני אמנה תנא נערים היו ובזבזו עצמן כקטנים מתקיף לה רב יוסף [1] ודלמא על שם מקומן מי לא כתיב [13] וארם יצאו גדודים וישבו מארץ ישראל נערה קטנה וקשיא לן נערה וקטנה ואמר ר׳ פדת קטנה דמן נעורן התם לא מפרש מקומה הכא מפורש מקומן [14] ויפן אחריו ויראם ויקללם בשם ה׳ מה ראה אמר רב ראה ממש כדתניא רבן שמעון בן גמליאל אומר [6] כל מקום שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני ושמואל אמר ראה שכולן נתעברה בהן אמן ביום הכיפורים ורבי יצחק נפחא אמר בלורית ראה להן כאמוריים ורבי יוחנן אמר ראה שלא היתה בהן לחלוחית של מצוה ודלמא בזרעייהו ניהוה הוה אמר רבי אלעזר לא בם ולא בזרעם עד סוף כל הדורות: ותצאנה שתים דובים מן היער ותבקענה מהם ארבעים ושני ילדים

רב

מסורת הש״ס

[1] [נ״ל אמר רבא כ״פ בילקוטין], [2] עירובין נד., [3] ברכות לא., [4] נ״ל ל״ג, [5] [ברכות לא. ע״ש], [6] [מגיגה יד.], [7] מולין ה. מ״ב ה, [8] מגיגה ה: מ״ק יז: נדרים ז:, [9] עי׳ במהרש״ל, [10] [יומא נד. ע״ש ועע״ג],

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ ר׳ יאשיה סבר מי כתיב ולא יעבד אשר לא יעבד כתיב ור׳ יונתן סבר מי כתיב אשר לא יעבד נעבד אשר לא יעבד כתיב ור׳ יאשיה אשר לשעבר: (ב) רש״י ד״ה מי כתיב וכו׳ השמא דכתיב אשר לא יעבד:

מוסף רש״י

אלויה. ליוהו כדרך (ברכות לא.). בי ציניתא. קלנים (שם). ודאי דאמריתו. לשון שאלה הוא, אמת הוא ששמעתי אומרים דבר זה על מימה (כתובות פו:). אדכרתן מילתא כו׳. הוה שאומרים מימות אדם הראשון הם, שהוא גזר על אותו מקום ליעוב דקליס (ברכות שם). רב מרדכי אלויה לרב אשי. דרך מדרכי תלמידו של רב אשי היה (גיטין נט:) שהקרחת עלינו את המקום. שעד עכשיו היינו משתכרין להביא מיס מתוקים מרחוק ומתפרנסין בכך ומשהמתיקו אנדו פרנסתן (מ״ב ב כג). מי לא כתיב. שאדם נקרא על שם מקומו ואפילו יחיד ואע״פ שאין מדבר בכל אנשי המקום, כגון פלגתיס נעשויים אלא באיש אחד, דכתיב נערה קטנה (חולין ה:). וקשיא לן נערה וקטנה. קרי לה נערה דהכילה כ׳ שערות וקרי לה קטנה דמשמע שלא הכילה כ׳ שערות (שם). קטנה דמן נעורן. הלי נערה לאו נערה ממש אלא על שם מקומה דמן נעורן (שם). כל מקום שנתנו חכמים עיניהם. לאדם שגילו, או מיתה או עוני. או מת או נופל בעניות (נדרים ז:).

ליהוי דוכיס ולא ליהוי יער. מאי עבד ליה יער דקרית ליה נמ: **דבעייתי.** הדוכיס להתגרות בהם כשאין מקוס קרוב להם לנוס ולהתחבאות וכשהן קרובים ליער יוצאין בהבעתה: **וכי וילפה ממנו רוש.** שילמו ממנה דוד ושלמה שהרבו להקריב קרבנות. אלמא זה היה שכרו: **לקללה הוה.** למעט את ישראל ואותה כוונה כאן מתקיימה: **ואלא מאי מיבוסיה.** דמקוס הואיל והמיס רעיס והאכיל משכלת: **הן מקוס על יושביו.** ואפילו הוא רע נראה להם טוב: **הן האשה.** תמיד על בעלה ואפי' היא מכוערת נוטלת מן בעייניו: **אחד שגירה דוכיס.** בעון שגירה דוכיס במינוקות: **חלה.** חד את חליו תרי וחד אשר ימות בו: **מי שקיל כולי האי.** בהאי קרא כתיב שמנה דברים כסף ובגדים ואבן ובקר ועבדים ושפחות ושיחים וכרמים: **כסף ובגדים הוא דשקל.** דכתיב[6] ויצר כרמים כסף בשני תרטיטים ושתי מליפות בגדים: **בשמנה שרצים.** בפרק שמנה שרצים (שבת קז.): **הגיע עת ליטול שכר.** תורתן בעולם הזה: **אכן שואבת.** שמגבהת את המתכת מן האדמה ומעמידתו באויר [וע"י אותו אבן העמיד הענגלים של ירבעם באויר]: **רבנן דחפי.** דוחה היה את התלמידים מפני אלישע כשהיה משמש לפניו דכתיב לאחר שפירש ממנו המקום אשר אנחנו יושבין בית המדרש של רבנן לר ממנו[7] שנתוספו התלמידים שהיה גחזי דוחה: יגיע מלאכת קטליה לרבנן כדאמרינן בקידושין בהאומר לשלומו (דף סו.): **בעלי שרוי בפוכך.** נשיא היה כדאמרינן בתגיגה (דף טז:): **קס קמייהו שפיר.** כיבדתו: **אכסניא**

רב ושמואל חד אמר נם וחד אמר נם בתוך נם מאן דאמר נם יער הוה דובים לא הוו מ"ד נם בתוך נם לא יער הוה ולא דובים הוו וליהוי דובים ולא ליהוי יער דבעיתי אמר רבי חנינא בשביל ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלק מלך מואב הובקעו מישראל ארבעים ושנים ילדים איני והאמר רב יהודה אמר רב[8] לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות ואע"פ שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה שבשכר ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלק מלך מואב זכה ויצתה ממנו רות [9]שיצא ממנו שלמה שכתוב ביה [1]אלף עולות יעלה שלמה [2]ואמר רבי יוסי בן חוני רות בתו של עגלון בנו של בלק היתה תאותו מיהא לקללה הוי [3]ויאמרו אנשי העיר אל אלישע הנה נא מושב העיר טוב כאשר אדוני רואה וגו' וכי מאחר דמים רעים וארץ משכלת אלא מה טובתה אמר רבי חנין חן מקום על יושביו אמר רבי [7]יוחנן שלשה חינות הן חן מקום על יושביו חן אשה על בעלה חן מקח על [10]מקחו [11]תנו רבנן שלשה חלאין חלה אלישע אחד שגירה דובים בתינוקות ואחד שדחפו לגחזי בשתי ידים ואחד שמת בו שנאמר [3]ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו תנו רבנן [12]לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת לא כאלישע שדחפו לגחזי בשתי ידיו ולא כיהושע בן

פרחיה שדחפו לאחד [13]מתלמידיו בשתי ידיו אלישע מאי היא דכתיב [4]ויאמר נעמן הואל קח ככרים וכתיב ויאמר אליו לא לבי הלך כאשר הפך איש מעל מרכבתו לקראתך העת לקחת את הכסף ולקחת בגדים וזיתים וכרמים וצאן ובקר ועבדים ושפחות ומי שקיל כולי האי כסף ובגדים הוא דשקיל אמר ר' יצחק באותה שעה היה אלישע עוסק בשמנה שרצים אמר לו רשע הגיע עת ליטול שכר שמנה שרצים וצרעת נעמן תדבק בך ובזרעך לעולם [5]וארבעה אנשים היו מצורעים אמר רבי יוחנן זה גחזי ושלשת בניו [6]וילך אלישע דמשק למה הלך אמר ר' יוחנן שהלך להחזירו לגחזי בתשובה ולא חזר אמר לו חזור בך אמר לו כך מקובלני ממך [14]כל מי שחטא והחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה מאי עבד איכא דאמרי אבן שואבת תלה לו לחטאת ירבעם והעמידו בין שמים לארץ ואיכא דאמרי שם חקק לה אפומה והיתה אומרת אנכי ולא יהיה לך ואיכא דאמרי רבנן דחה מקמיה דכתיב [7]ויאמרו בני הנביאים אל אלישע הנה נא המקום אשר אנחנו יושבים שם לפניך צר ממנו מכלל דעד האידנא לא הוה דחיק יהושע בן פרחיה מאי היא כדהוה קא קטיל ינאי מלכא לרבנן שמעון בן שטח אטמינהו אחתיה ר' יהושע בן פרחיה אזל ערק לאלכסנדריא של מצרים כי הוה שלמא שלח ליה שמעון בן שטח מני ירושלים עיר הקודש לך אלכסנדריא של מצרים אחותי בעלי שרוי בתוכך ואני יושבת שוממה אמר ש"מ הוה ליה שלמא כי אתא אקלע לההוא אושפיזא קם קמייהו ביקרא שפיר עבדי ליה יקרא טובא יתיב וקא משתבח כמה נאה אכסניא זו א"ל אחד מתלמידיו[15] רבי עיניה טרוטות א"ל רשע בכך אתה עוסק אפיק ארבע מאה שפורי ושמתיה כל יומא אתא לקמיה ולא קבליה יומא חד הוה קרי קרית שמע אתא לקמיה הוה בדעתיה לקבוליה אחזי ליה בידיה סבר מדחא דחי ליה אזל זקף לבינתא פלחא אמר ליה חזור בך א"ל כך מקובלני ממך כל החוטא ומחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה דאמר מר[16] כישף והסית והדיח והחטיא את ישראל [17]תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר יצר תינוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת: **מתני'** [2]נמצא ההורג עד שלא [3]נערפה העגלה תצא ותרעה בעדר [4]משנערפה העגלה תקבר במקומה שעל ספק באתה מתחילתה כיפרה ספיקה והלכה לה [5]נערפה העגלה ואחר כך נמצא ההורג הרי זה יהרג [6]עד אחד אומר ראיתי את ההורג ועד אחד אומר לא ראית אשה אומרת ראיתי ואשה אומרת לא ראית היו עורפין [7]עד אחד אומר ראיתי ושנים אומרים לא ראית היו עורפין [8]שנים אומרים ראינו ואחד אומר להן לא ראיתם לא היו עורפין [9]משרבו הרוצחנין בטלה עגלה ערופה משבא אליעזר בן דינאי ותחינה בן פרישה [10]היה נקרא חזרו לקרותו בן הרצחן [11]משרבו המנאפים פסקו המים המרים ורבי יוחנן בן זכאי הפסיקן שנאמר [8]לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה כי הם וגו' משמת יוסי [12]בן יועזר איש צרידה ויוסי בן [13] יהודה איש ירושלים בטלו האשכלות שנאמר [9]אין אשכול לאכול בכורה אותה נפשי [14]יוחנן כהן גדול העביר הודיית המעשר אף הוא בטל את המעוררין ואת הנוקפין

עד

ז. יפה כמעשיה: **טרוטות.** עגולות: **כך אפה עוסק.** מסתכל באשת איש: **אחוי ליה בידיה.** שיקבלנו: **יער.** של תשמישי תקרבנו בימין שלא יקוץ בפריה ורביה וכן תיגוק פן יברח ויאבד את עצמו) ואשה אף היא דעתה קלה ואם ירדפוה תצא לתרבות רעה: **מתני' עגלה ואחריה בעדר.** כשאר מולין. והאי תצא ליה הא דאמרינן בכמה דוכתי עגלה ערופה נאסרה מחיים וירידתה לנחל איתן אוסרתה ובמסכת כריתות מוקמינן לה למילתא בפלוגתא דתנאי בפרק בתרא (דף כה.): **ליפרה ספיקה.** היא עשתה את שלה ואם לא נמצא ההורג נתכפר לבלק ולכשנמצא נעשה ולאי ויהרג ומיהו היא באיסור הנאה דידה קיימא דכפרה כתיב בה בקדשים: **שנים אומרים ראינו לא היו עורפין.** דהא נודע מי הכהו ואע"פ שאינו עכשיו בפנינו לדונו: **בעלה עגלה ערופה.** שהרי מכירין (הן) בהן מי הרגיל בהן להרוג: **לא אפקוד.** על ניאוף נשותיכם לבודקן ומפני מה על בנותיכם כי תזנינה ועוד כי הם עם הזונות יפרדו הם עצמן נופלין בפרדיס הללו: **האשכולות.** מפרש בגמרא[9] שהכל בהן. עד ימיהן לא היה מתלוקת בחכמי ישראל כולן היו אומרים דברים כנתינתן למשה מסיני והן הראשונים שנחלקו בסמיכת קרבנות ביום טוב כדאמרינן בתגיגה (דף טז.) והוא היה מתלוקת לאשון שהיה בישראל בדברי תורה: **העביר הודיית המעשר.** שלא יהיו מתוודין בערתי הקדש כו' [10]. ובגמרא[11] מפרש טעמא: **עוררין ונוקפין.** בגמרא[12] מפרש טעמא:

א [מיי' פ"ד מהל' תשובה הל' ח]:
מ ב ג ד מיי' פ"י מהל' רוצח הלכה מ:
מא ה מיי' שם פ"ט הלכה יג:
מב ו ז מיי' שם הל' יד:
מג ח מיי' שם הל' יג:
מד ט מיי' פ"ג מהל' סוטה הלכה יט:

תורה אור השלם

1. וַיֵּלֶךְ הַמֶּלֶךְ גִּבְעֹנָה לִזְבֹּחַ שָׁם כִּי הִיא הַבָּמָה הַגְּדוֹלָה אֶלֶף עֹלוֹת יַעֲלֶה שְׁלֹמֹה עַל הַמִּזְבֵּחַ הַהוּא: מלכים א ג ד
2. וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי הָעִיר אֶל אֱלִישָׁע הִנֵּה נָא מוֹשַׁב הָעִיר טוֹב כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי רֹאֶה וְהַמַּיִם רָעִים וְהָאָרֶץ מְשַׁכֶּלֶת: מלכים ב ב יט
3. וַאֲלִישָׁע חָלָה אֶת חָלְיוֹ אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ וַיֵּרֶד אֵלָיו יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיִּבְךְּ עַל פָּנָיו וַיֹּאמַר אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו: מלכים ב יג יד
4. וַיֹּאמֶר נַעֲמָן הוֹאֵל קַח כִּכָּרַיִם וַיִּפְרָץ בּוֹ וַיִּצֹר בְּכִכָּרַיִם כֶּסֶף בְּשֵׁנֵי דְרָטִים וּשְׁתֵּי חֲלִפוֹת בְּגָדִים וַיִּתֵּן אֶל שְׁנֵי נְעָרָיו וַיִּשְׂאוּ לְפָנָיו: מלכים ב ה כג
5. וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא לִבִּי הָלַךְ כַּאֲשֶׁר הָפַךְ אִישׁ מֵעַל מֶרְכַּבְתּוֹ לִקְרָאתֶךָ הֲעֵת לָקַחַת אֶת הַכֶּסֶף וְלָקַחַת בְּגָדִים וְזֵיתִים וּכְרָמִים וְצֹאן וּבָקָר וַעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת: מלכים ב ה כו
6. וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים הָיוּ מְצֹרָעִים פֶּתַח הַשָּׁעַר וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ מָה אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים פֹּה עַד מָתְנוּ: מלכים ב ז ג
7. וַיָּבֹא אֱלִישָׁע דַּמֶּשֶׂק וּבֶן הֲדַד מֶלֶךְ אֲרָם חֹלֶה וַיֻּגַּד לוֹ לֵאמֹר בָּא אִישׁ הָאֱלֹהִים עַד הֵנָּה: מלכים ב ח ז
8. וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי הַנְּבִיאִים אֶל אֱלִישָׁע הִנֵּה נָא הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים שָׁם לְפָנֶיךָ צַר מִמֶּנּוּ: מלכים ב ו א
9. לֹא אִפְקוֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה וְעַל כַּלּוֹתֵיכֶם כִּי תְנָאַפְנָה כִּי הֵם עִם הַזֹּנוֹת יִפְרָדוּ וְעִם הַקְּדֵשׁוֹת יְזַבֵּחוּ וְעַם לֹא יָבִין יִלְבָּט: הושע ד יד
10. אֲלִלַי לִי כִּי הָיִיתִי כְּאָסְפֵי קַיִץ כְּעֹלְלֹת בָּצִיר אֵין אֶשְׁכּוֹל לֶאֱכוֹל בִּכּוּרָה אַוָּתָה נַפְשִׁי: מיכה ז א

הגהות הב"ח

(א) גמ' ויוסי בן (יהודה) תז"מ. וז"ב פ"ל יוחנן:

מוסף רש"י

בשביל ארבעים ושנים קרבנות. בין פרים לאילים, ז' פרים ח' אילים ג' פעמים הרי מ"ב בין פרים ואילים (סנהדרין קה:) משבע מזבחות שערך בג' מקומות ועל כל אחד ואחד העלה פר ואיל שהם י"ד לכל מעמד ומעמד וג' פעמים י"ד עולין מ"ב, וקרבנותיו של בלק הוו שלא לשם מצוה (זיר כג.), הגיע עת ליטול שכר שמונה שרצים. שעסקתי, ולהכי כתיב בהאי קרא שמנה דברים, כנגד אותו פרק, לומר בכסף ובגדים שקבלת ממנו מעמנו סבור אתה לקנות דברים הללו להיותם לך שכר שמונה שרצים (סנהדרין קה:). יצר תינוק ואשה. יצר, תאותו אם מרחיקה ממנו לגמרי ממעטו ישיבת עולם ואם מקרבה לגמרי בא לידי איסור, שאינו יכול לכבוש יצרו מדבר עבירה, תיעוק תדחה דעתן קלה ואם תדחה אותם מעולדן מן העולם (שם). ביפרה ספיקה. בשעת עריפה שהרי עדיין ספק היה, והלכה לה. הלכך אמורה בהגלה ותקבר כדין כל העגלות הערופות (כריתות כג:).

עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים. בגית הנפתים נתולו של מועד לעשות מלאכת דבר האבד שמותרת במועד ועמד הוא וגזר על הנפתים שלפילו בדבר האבד מפני שקולן נשמע למרחוק ואין הכל יודעין שהוא לדבר האבד והכי אמרינן לה במועד קטן (יא.): **כל ימיו לא הוצרך אדם לשאול לחכירו על הדמאי.** אם מעושר אם לאו שהוא שהתקין שיהו כל הלוקחין מעם הארץ מעשרין: **גמ' אפילו אחד בסוף העולם.** הכיר בו: **והא אמר עולא כו'.** סוגיא זו כולה פירשתיה בפרק מי שקינא (לעיל לא.): ואינה חלוקה כאן כלום: **אלא על הספק.** ועכשיו יודעים את ההורגים מי הם: **מנוקה מעון.** ניאוף בשאם האסורה לו בין מזו שנתרה בין מאחרת: **עון דכניה ודכנסיה.** שהם נופלין: **לא.** אינו מוציא את אשתו מלידתך: **אם שמע לא אפקוד.** לבדוק את הנשים ומה טעם על בעותיכם כי תזנינה: **נשעוותו הדיינין.** דמתוך שהם בעלי הגלה אין מטריחין עצמן לעיין בדין ובאיסור והיתר להורות לגיבור ומתוך כך נתקלקלו מעשיהם וכיון שכן אין להקב"ה נתת רוח בעולמו ואין עולמו נוח לו: **נוחשי לחישות.** עורכי הדיינין ומתלחשים עם הדיינין לפתות להם פתח בזכותו של זה ובחובתו של זה: **רבה חרון אף.** שעל הטיית המשפט חרון אף בא שנאמר (שמות כב) אם ענה תענה אותו וגו' והיה אפי: **נגב בעדה אל.** בזמן שבקרבן אלהים ישפוט: **הולכי אחר בצעם.** להנאתם: **המומרים לרע טוב.** שמשבחין את הרשעים: **רבו הוי הוי.** דכתיב הוי הוי בההיא פרשתא טוגא: **מושכי הרוק.** מאריכין הרוק ומדת גאוה הוא: **ונשמעתו התלמידים.** דקי"ל (קידושין דף מט.) סימן לגסות הרוח עניות של תורה: **חוזרים על לומדיה.** מחזרת אולי תמצא לומדיה: **ולכסוף מהזיל עלייהו.** נמאס בעייהם: **מטילי מלאי.** הדיינים מטילין מלאי פרקמטיא שלהם על בעלי בתים היודעים בטיב סחורה שיתכרו הדיינין על ידו: **רבו אינשי היסר בעייני יעשה.** שהראה שהדיינין מקבילים לו פנים מפני טובה שעשה לו ואינו מתיירא מהם: **שפלים הוגבהו.** שאין אימת הגדולים על הקטנים ואין ניכר בין גבוה לשפל: **ומלכותא.** מלכותם של ישראל אזלא ונולא הולכת ומתגוללת: **גרי עין.** מלהנות אחרים בממונם: **טורפי טרף.** גזלנים ומאמלי הלב מן הענייים לרחם: **רבו מיס המרים.** רבו המקנאים לנשותיהם והיה למיס המרים להרבות: **אלא שפקפו.** מלהשקותם כדאמרינן שאין המיס בודקין משרבו המנאפים: **זחוחי הלב.** שאין מטין את אזנם לשמוע יפה מפי רבם וקומכים על בינתם לדקדק שמועתם: **ישראל לפניה.** כיוון הוא: **שהכל בו.** תורה באמתה ואין דופי ושכחה ומחלוקת: ואגן

[6] עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים ובימיו א"צ לשאול על הדמאי: **גמ'** ת"ר מנין שאם [7] נערפה העגלה ואח"כ נמצא ההורג שאין פוטרת אותו ת"ל [1] ולארץ לא יכופר לדם אשר שפך בה כי אם בדם שפכה: עד אחד אומר ראיתי את ההורג כו': טעמא דמכחיש ליה הא לא מכחיש ליה עד אחד מהימן מנהני מילי דת"ר [2] לא [8] נודע מי הכהו [8] הא נודע מי הכהו אפילו אחד בסוף העולם לא היו עורפין רבי עקיבא אומר מנין לסנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש ואין מכירין אותו שלא היו עורפין ת"ל [3] ועינינו לא ראו והלא ראו השתא דאמרת עד אחד מהימן אידך חד היכי מצי מכחיש ליה והאמר עולא כל מקום [7] שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים ואין דבריו של אחד במקום שנים אמר לך עולא תני לא היו עורפין וכן א"ר יצחק תני לא היו עורפין ור' חייא אמר תני היו עורפין ולרבי חייא קשיא דעולא לא קשיא [3] כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה תנן עד אחד אומר ראיתי את ההורג ושנים אומרים לא ראית היו עורפין הא חד וחד לא היו עורפין תיובתא דרבי חייא וליטעמיך אימא סיפא שנים אומרים ראינו ועד אחד אומר לא ראיתם לא היו עורפין הא חד וחד היו עורפין אלא מתני' כולה בפסולי עדות וכדרבי נחמיה דאמר [7] כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הלך אחר רוב דעות ועשו שתי נשים באיש אחד כשני אנשים באיש אחד ואיכא דאמרי [4] כל היכא דאתא עד אחד כשר מעיקרא אפילו [9] מאה נשים כי אחד דמיין והכא במאי עסקינן כגון דאתאי אשה מעיקרא ותרצה לדרבי נחמיה הכי רבי נחמיה אומר כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הלך אחר רוב דעות ועשו שתי נשים באשה אחת כשני אנשים באיש אחד אבל שתי נשים באיש אחד כי פלגא ופלגא דמי ותרתי פסולי עדות למה לי מהו דתימא כי אזלינן בתר רוב דעות לחומרא אבל לקולא לא קמ"ל: משרבו הרוצחין כו': ת"ר [9] משרבו הרוצחין בטלה עגלה ערופה לפי שאינה באה אלא על הספק משרבו הרוצחין בגלוי בטלה עגלה ערופה: משרבו הנואפין כו': [10] ת"ר [4] ונקה האיש מעון בזמן שהאיש מנוקה מעון המים בודקין את אשתו אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו ואומר [5] לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה כו' מאי ואומר וכי תימא עון דידיה אין דבניה ודבנתיה לא תא שמע לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה וכי תימא עון אשת איש אין עון דפנויה לא ת"ש כי הם עם הזונות יפרדו ועם הקדשות יזבחו וגו' מאי לא יבין [11] ילבט אמר רבי אלעזר אמר להם נביא לישראל אם אתם מקפידין על עצמכם מים בודקין נשותיכם ואם לאו אין המים בודקין נשותיכם משרבו בעלי הנאה נתעותו הדינין ונתקלקלו המעשים ואין נוח בעולם משרבו רואי פנים בדין בטל [6] לא תגורו ופסק לא תכירו ופרקו עול שמים ונתנו עליהם עול בשר ודם משרבו לוחשי לחישות בדין רבה חרון אף בישראל ונסתלקה השכינה משום שנאמר [7] בקרב אלהים ישפוט משרבו [8] אחרי בצעם לבם הולך רבו האומרים [9] לרע טוב ולטוב רע משרבו האומרים לרע טוב ולטוב רע רבו הוי הוי בעולם משרבו מושכי הרוק רבו היהירים ונתמעטו התלמידים והתורה חוזרת על לומדיה משרבו היהירים התחילו בנות ישראל להנשא ליהירים שאין דורינו רואה אלא לפנים איני והאמר מר האי מאן דמיהר [12] אפילו אאינשי ביתיה לא מיקבל שנאמר [10] גבר יהיר ולא ינוה לא ינוה אפי' בנוה שלו מעיקרא קפצה עליה לסוף מיתזיל עלייהו משרבו מטילי מלאי על בעלי בתים רבה השוחד והטיית משפט ופסקה טובה משרבו מקבלני טובתך ומחזקני טובותיך רבו [11] איש הישר בעיניו יעשה שפלים הוגבהו והגבוהים הושפלו ומלכותא אזלא ונולא משרבו צרי עין וטורפי טרף רבו מאמצי הלב וקופצי ידים מלהלוות ועברו על מה שכתוב בתורה [12] השמר לך פן וגו' משרבו [13] נטויות גרון ומשקרות עינים רבו מים המרים אלא שפסקו משרבו מקבלי מתנות נתמעטו הימים ונתקצרו השנים דכתיב [14] ושונא מתנות יחיה [6] משרבו זחוחי הלב רבו מחלוקת בישראל [7] משרבו תלמידי שמאי והילל שלא שימשו כל צורכן רבו מחלוקת בישראל ונעשית תורה כשתי תורות. מתוך עול שעבוד מלכות וגזרות שהיו גוזרין עליהן ומתוך כך לא היו יכולים לתת לב לבדר דברי המולקים (ב"מ לג.). איש שהכל בו. תורה וירלת חטא וגמילות חסדים (תחורה טו:).

[1] ולא תחניפו את הארץ אשר אתם בה כי הדם הוא יחניף את הארץ ולארץ לא יכפר לדם אשר שפך בה כי אם בדם שפכו:

[2] כי ימצא חלל באדמה אשר יי אלהיך נתן לך לרשתה נפל בשדה לא נודע מי הכהו: דברים כא א

[3] וענו ואמרו ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו:

דברים כא ז

[4] ונקה האיש מעון והאשה ההוא תשא את עונה: במדבר ה לא

[5] לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה כי הם עם הזונות יפרדו ועם הקדשות יזבחו ועם לא יבין ילבט: הושע ד יד

[6] לא תכירו פנים במשפט כקטן כגדל תשמעון לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא והדבר אשר יקשה מכם תקרבון אלי ושמעתיו:

דברים א יז

[7] מזמור לאסף אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפט:

תהלים פב א

[8] ויבואו אליך כמבוא עם וישבו לפניך עמי ושמעו את דבריך ואותם לא יעשו כי עגבים בפיהם המה עשים אחרי בצעם לבם הלך:

יחזקאל לג לא

[9] הוי האמרים לרע טוב ולטוב רע שמים חשך לאור ואור לחשך שמים

ישעיהו ה כ

[10] ואף כי היין בוגד גבר יהיר ולא ינוה אשר הרחיב כשאול נפשו והוא כמות ולא ישבע ויאסף אליו כל הגוים ויקבץ אליו כל העמים:

חבקוק ב ה

[11] בימים ההם אין מלך בישראל איש הישר בעיניו יעשה:

שופטים יז ו

[12] השמר לך פן תהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמטה ורעה עינך באחיך האביון ולא תתן לו וקרא עליך אל יי והיה בך חטא:

דברים טו ט

[13] ראמר יי יען כי גבהו בנות ציון והלכנה נטויות גרון ומשקרות עינים הלוך ופוף תלכנה וברגליהם תעבסנה:

ישעיהו ג טז

[14] עבר בביתו בוצע בצע ושונא מתנת יחיה: משלי טו כז

תורה אור השלם

1. ולא תחניפו את הארץ אשר אתם בה כי הדם הוא יחניף את הארץ ולארץ לא יכפר לדם אשר שפך בה כי אם בדם שפכו:

במדבר לה לג

2. כי ימצא חלל באדמה אשר יי אלהיך נתן לך לרשתה נפל בשדה לא נודע מי הכהו: דברים כא א

3. וענו ואמרו ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו:

דברים כא ז

4. ונקה האיש מעון והאשה ההוא תשא את עונה: במדבר ה לא

5. לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה כי הם עם הזונות יפרדו ועם הקדשות יזבחו ועם לא יבין ילבט: הושע ד יד

6. לא תכירו פנים במשפט כקטן כגדל תשמעון לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא והדבר אשר יקשה מכם תקרבון אלי ושמעתיו:

דברים א יז

7. מזמור לאסף אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפט:

תהלים פב א

8. ויבואו אליך כמבוא עם וישבו לפניך עמי ושמעו את דבריך ואותם לא יעשו כי עגבים בפיהם המה עשים אחרי בצעם לבם הלך:

יחזקאל לג לא

9. הוי האמרים לרע טוב ולטוב רע שמים חשך לאור ואור לחשך שמים

ישעיהו ה כ

10. ואף כי היין בוגד גבר יהיר ולא ינוה אשר הרחיב כשאול נפשו והוא כמות ולא ישבע ויאסף אליו כל הגוים ויקבץ אליו כל העמים:

חבקוק ב ה

11. בימים ההם אין מלך בישראל איש הישר בעיניו יעשה:

שופטים יז ו

12. השמר לך פן תהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמטה ורעה עינך באחיך האביון ולא תתן לו וקרא עליך אל יי והיה בך חטא:

דברים טו ט

13. ראמר יי יען כי גבהו בנות ציון והלכנה נטויות גרון ומשקרות עינים הלוך ופוף תלכנה וברגליהם תעבסנה:

ישעיהו ג טז

14. עבר בביתו בוצע בצע ושונא מתנות יחיה: משלי טו כז

מוסף רש"י

עד ימיו. של יוחנן כ"ג, היה פטיש מכה בירושלים. כמולו של מועד והוא גזר עליו ונטלו (מו"ק יא א). **ואח"כ נמצא ההורג שאין פורתת** אותו. לימר כבר נתכפר בעולי קפק שהעגלה מכפרת על הספק (בתובות לז:). **הרי כאן שנים.** הרי הוא כשנים (לעיל לא.) הרי הוא משוב כשנים כגון בעדות אשה לומר שמת בעלה ובעדות סוטה לומר נעמלה (במות פח.). **הלך אחר רוב דעות.** הוליאתו לעדות זו מכלל כל עדיות שבתורה לפיכך פסולין וכשירין שוין כה והלך אחר רוב דעות המעידין בדבר (לעיל לא.) אין דין עדות בדבר, מדעד אחד נאמן בה, הלכך פסולים נאמנים ככשרים והלך אחר הרוב (במות פח.) אין שם תורת עדות, כי היכי דאמר מתיבי, פסולי עדות נמי מתיבי, הלכן הלך אחר רוב דעות ואין עליך לבדוק אם כשרים אם פסולים (שם קיז: עי"ש). **בזמן שהאיש מנוקה מעון.** אלא בא עליה מבעלתה עליו, האשה ההיא תשא עונה, שיבדקוה המים (לעיל כח.) שלא בא עליה לאחר שנסתרה שהתורה אמרה עליו לבדוק והיא נעמלה (במות נח. וכעי"ז קדושין כז:). **אין האיש מנוקה מעון.** שבא עליה אחר שנסתרה (שבועות ה.). **אפילו אאינשי ביתיה.** אשתו, **לא מיקבל.** שמגזה אותו (רשב"ם ב"ב צח.). **זחוחי הלב.** לשון גבוהי הלב שלא דקדק מפי רבו כל צרכו ומכבו על לבם (חולין ז.). **ונעשית תורה כשתי תורות.** מתוך עול שעבוד מלכות וגזרות שהיו גוזרין עליהן ומתוך כך לא היו יכולים לתת לב לבדר דברי המולקים (ב"מ לג.). **איש שהכל בו.** תורה וירלת חטא וגמילות חסדים (תחורה טו:).

א) מ"ק יא., ב) [מוספתא כריתות פ"ד] כתובות לז:, ג) יומא כב:, ד) יבמות פח: קח: כתובות כב: לעיל לא:, ה) יבמות פח: לעיל לא: [מוספתא יבמות פי"ד ע"ש], ו) [לעיל לא: וש"נ], ז) [מוס' פי"ד ע"ש כמה וכמה שיטיים וכוונים], ח) לעיל כח. שבועות ה. קדושין מ: יבמות נח., ט) [פי' לשון טורח ולילוח], י) מפרש"י נראה דל"ל ג"כ ריש"ל דקרא אלקים אל בעדת אל, כ) ב"ב נא., ל) [חולין ז.], מ) [מהדרין פח.], נ) [תמורה טו: ע"ש],

ואנן [א]קא יהבינן לכהנים ולודי אשאר מעשרות אמר ריש לקיש [ב]כל בית שאין מתודה על מעשר ראשון שוב אין מתודה על שאר מעשרות מאי טעמא אמר אביי הואיל ופתח בו הכתוב תחילה מכלל דאפרושי הוו מפרשי והא תניא אף הוא ביטל [ג]את הוידוי וגזר על הדמאי [ד]לפי ששלח בכל גבול ישראל וראה שאין מפרישין אלא תרומה גדולה בלבד ומעשר ראשון ומעשר שני [ה]מקצתן מעשרין ומקצתן אין מעשרין אמר להם בני בואו ואומר לכם כשם שתרומה גדולה יש בה עון מיתה כך תרומת מעשר וטבל יש בהן עון מיתה [ו]עמוד והתקין להם הלוקח פירות מע"ה מפריש מהן מעשר ראשון ומעשר שני מעשר ראשון מפריש ממנה תרומת מעשר [ז]ונותנה לכהן ומעשר שני עולה ואוכלו בירושלים מעשר ראשון ומעשר עני המוציא מחבירו עליו הראיה תרתי תקן ביטל וידוי דחבירים וגזר על דמאי של עמי הארץ: ואף הוא ביטל את המעוררים: מאי מעוררים אמר רחבה [ח]בכל יום ויום שהיו עומדים לוים על דוכן ואומרים [ט]עורה למה תישן ה' אמר להן וכי יש שינה לפני המקום והלא כבר נאמר [י]הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל אלא בזמן שישראל שרויין בצער ועובדי כוכבים בנחת ושלוה לכך נאמר עורה למה תישן ה': ואת הנוקפים: מאי נוקפים אמר רב יהודה אמר שמואל [יא]שהיו מסרטין לעגל בין קרניו כדי שיפול דם בעיניו אתא איהו בטיל משום דמיחזי כי מומא במתניתא תנא שהיו חובטין אותו במקלות כדרך שעושין אותו לפני עבודת כוכבים אמר להם עד מתי אתם מאכילין נבילות למזבח נבילות הא שחיט להו אלא טריפות שמא ניקב קרום של מוח עמד והתקין להם טבעות בקרקע: עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים: בחולו של מועד: כל ימיו לא היה אדם צריך לשאול על הדמאי: כדאמרן:

מתני' משבטלה סנהדרין [יב]בטל השיר מבית המשתאות שנאמר [3]בשיר לא ישתו יין וגו' משמתו נביאים הראשונים בטלו אורים ותומים משחרב בהמ"ק בטל השמיר ונופת צופים ופסקו אנשי אמנה מישראל שנאמר [4]הושיעה ה' כי גמר חסיד וגו' רשב"ג אומר [יג]העיד ר' יהושע מיום שחרב בהמ"ק אין יום שאין בו קללה ולא ירד הטל לברכה וניטל טעם הפירות ר' יוסי אומר אף ניטל שומן הפירות ר' שמעון בן אלעזר אומר הטהרה נטלה את [יד](הטעם ואת) הריח המעשרות נטלו את שומן הדגן [טו] וחכמים אומרים הזנות והכשפים כילו את הכל: **גמ'** וממאי דמשבטלה סנהדרי כתיב אמר רב הונא בריה דרב יהושע דאמר קרא [5]זקנים משער שבתו בחורים מנגינתם אמר רב [טז]אודנא דשמעא זמרא תעקר אמר רבא זמרא בביתא חורבא בסיפא שנאמר [6]קול ישורר בחלון חרב בסף כי ארזה ערה מאי כי ארזה ערה אמר ר' יצחק [יז] [יח]בית [יט]המסובך בארזים עיר הוא אלא אפי' בית [כ]המסובך בארזים מתרועע אמר רב אשי שמע מינה כי מתחיל חורבא בסיפא מתחיל שנאמר חרב בסף ואיבעית אימא מהכא [7]ושאיה יוכת שער אמר מר בר רב אשי לדידי [כא]חזי ליה ומנגח כי תורא אמר רב הונא זמרא דנגדי ודבקרי שרי [כב]דגרדאי אסיר רב הונא בטיל זמרא קם מאה אווזי בזוזא ומאה סאה חיטי בזוזא ולא איבעי אתא רב חסדא וזיל ביה איבעאי אווזא בזוזא ולא משתכח אמר רב יוסף זמרי גברי ועני נשי פריצותא זמרי נשי ועני גברי כאש בנעורת למאי נפקא מינה לבטולי הא מקמי הא אמר ר' יוחנן כל השותה בארבעה מיני זמר מביא חמש פורעניות לעולם שנאמר [8]הוי משכימי בבקר שכר ירדפו מאחרי בנשף יין ידליקם והיה כנור ונבל תוף וחליל ויין משתיהם ואת פועל ה' לא יביטו מה כתיב אחריו [9]לכן גלה עמי מבלי דעת שגורמין גלות לעולם וכבודו מתי רעב שמביאין רעב לעולם והמונו צחה צמא שגורמין לתורה שתשתכח מלומדיה [10]וישח אדם וישפל איש שגורמין שפלות לשונאו של הקב"ה [כג]ואין איש אלא הקדוש ב"ה שנאמר [11]ה' איש מלחמה ועיני גבוהים תשפלנה שגורמין שפלות של ישראל ומה כתיב אחריו לכן

הרחיבה

מין אדם מנקף אפי' אגבעו (מולין ז:) דס ניקוף מרלה כדס עולה (שם): **מבעות.** להכניס לוחר בהמה לתוכו: **כדאמרינן.** שמיקן שיהו כל הלוקחין מפרישין ולא היה אדם ברין לישאל לחבירו חבר שלקח מעם הארץ הפרשת דמאי: **מתני' בשיר לא ישתו יין.** ובגמ' מפרש מנא לן דמשבטלה סנהדרין הוא: **נביאים הראשונים.** בגמרא [ע"ב] מפרש: **נופת צופים.** מפרש בגמ' [שם]: **אנשי אמנה.** בוטחים בהקב"ה וסומכין עליו לעשות טוב ואין דואגין לחסרון: **גמ' אמר רב יוסף.** הכי קאמר וכי בית המסובך בארזים עיר הוא שלא יהא נוח ליחרב: **מהרועע.** לשון ערה כמו ערו ערו (תהלים קלז): **בסיפא מתחיל.** מתיקקופת הבית ופתמיו מתחיל: **ושאיה.** לשון בית השואה מאין יושב ומתוך כך שעיריס מרקדים שם ומנגחין וכותתין את שעריו: **זמרי דנגדי.** מוסכי ספיעות בחבל שרי שאינו אלא לזרוס בחלאתם: **ודבקרי.** שמזמרין בשעה שחורשין ואינו אלא לכוין את השוורים לתלמיהם שהולכין לקול השיר דערב עליהם: **דגרדאי.** אינו אלא לשחוק: **בטל זמרא.** גזר על דורו שלא יזמרו בביתם ובבית משתאות: **ולא איבעי.** ולא היו רוצים לקנותם בכך: **וזיל בה.** ולא הקפיד למחות בידם: **כאש בנעורת.** לפי שהעושה מטה אזנו לשמוע את המזמר לענות אחריו ונמצאו האנשים נותנים לבם לקול הנשים וקול בחשה ערוה כ) כדכתיב השמיעני את קולך (שיר ב) ומבעיר את יצרו כאש בנעורת אבל זמרי גברי ועניין נשי קלת פריצות יש דקול בחשה ערוה אבל אינו מבעיר יצרו כל כך שאין המזמרים מעיז אזנם לקול העוסים: **לבטולי הא מקמי הא.** אם אין שומעין לנו לבטל את שניהם נקדים לבטל את זה שהוא כאש בנעורת: **לאה למא.** למא (שמות ט) מתרגם למאתא:

הרמיבה

ואנן יהבי ליה לכהנים. דקנסינהו עזרא כדאמרי' ביבמות (דף פו:) וכיון דאינן נותנין כתקנן אין יכולין לומר וגם נתתיו לוי ככל מצותך מ): **פתילה.** ונתת לוי זה מעשר ראשון לגר זה מעשר עני כשעריך זה מעשר שני דכתיב לא תוכל לאכול בשעריך (דברים יב:) **אף הוא.** יוחנן כהן גדול: **עכל ופרומה מעשר עון מיתה.** בגלוי הן הנשרפין (סנהדרין פג.) ילפי' לה. וכשאתם לוקחין מעם הארץ והם לא הפרישו אלא תרומה עודנו טבל למעשרות ואתם נענשים מיתה: **מפרש פרומה מעשר ונותנה לכהן.** מפרש כל המעשרות ממנה להוציא מידי טבל ואחר כך מפרש מתוך מעשר ראשון תרומת מעשר מה שעל הלוי להפרש ונותנו לכהן משום דאית ביה עון מיתה אחמור עלייהו שלא לעכבו אלא ומכור לכהן כשם שהוא מעכב אלו מעשר ראשון ומעשר עני ואומר המוציא מחבירו עליו הראיה גזירה דלמא כי משהי ליה גביה אכיל ליה אבל מעשר ראשון ומעשר עני מותרים לזרים ואין בהן אלא גזל כהן הלכך המוציא מחבירו עליו הראיה. אלמא אפרושי נמי לא הוו מפרשי ואת אמרת לפי שאין נותנין אותו כתקנו הא אפרושי מפרשי ליה: **פרפי פקון.** לעולם העברת הודאות מעשר משום שאינם נותנין אותו לזרים הוא והא דתניא לפי ששלח כו' לאו אביטול את הוידוי קאי אלא אגזר על הדמאי קאי ותרתי תקנות תקן ביטל וידוי של חברים אע"פ שמפרשין אותו לפי שאין נותנין אותו כתקנו וגזר על הדמאי על לוקח מעם הארץ לפי ששלח כו': **מסרטין.** כשהיו רוצין להפילו לארץ לשחטו: **שיפול דם בעיניו.** ואינו רואה ואינו מתחזק כל כך על רגליו. ונוקפין לשון ונקף סבכי היער (ישעיה י): **חובטין.** להפילו לארץ. ונוקפין לשון חבטה ומכה כדאמרי'

מט א מיי' פ"ל מהל' מעשר הלכה ד:
נ ב מיי' פי"ל מהלכות מעשר שני הלכה ז יב:
נא ג מיי' פ"ע מהלכ' מעשר הלכה ל סמג עשין קנח:
נב ד מיי' שם הלכה כ [טור יו"ד סוף סי' שלא]:
נג ה מיי' פ"ב מהלכות תענית הלכה יד סמג עשין מד"ס ג טור ש"ע א"ח סי' תקס סעיף ג:

תורה אור השלם

1. עוֹרְרָה לָּמָּה תִישָׁן אֲדֹנָי הָקִיצָה אַל תִּזְנַח לָנֶצַח: תהלים מד כד
2. הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: תהלים קכא ד
3. בַּשִּׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יָיִן יַמַּר שֵׁכָר לַשֹּׁתִיו: ישעיהו כד ט
4. הוֹשִׁיעָה יְיָ כִּי גָמַר חָסִיד כִּי פַסּוּ אֱמוּנִים מִבְּנֵי אָדָם: תהלים יב ב
5. זְקֵנִים מִשַּׁעַר שָׁבָתוּ בְּחוּרִים מִנְּגִינָתָם: איכה ה יד
6. וְרָבְצוּ בְּתוֹכָהּ עֲדָרִים כָּל חַיְתוֹ גוֹי גַּם קָאַת גַּם קִפֹּד בִּכְפְתֹרֶיהָ יָלִינוּ קוֹל יְשׁוֹרֵר בַּחַלּוֹן חָרֵב בַּסַּף כִּי אַרְזָהּ עֲרֵה: צפניה ב יד
7. נִשְׁאַר בָּעִיר שְׁמָמָה וּשְׁאִיָּה יֻכַּת שָׁעַר: ישעיהו כד יב
8. הוֹי מַשְׁכִּימֵי בַבֹּקֶר שֵׁכָר יִרְדֹּפוּ מְאַחֲרֵי בַנֶּשֶׁף יַיִן יַדְלִיקֵם: ישעיהו ה יא
9. לָכֵן גָּלָה עַמִּי מִבְּלִי דָעַת וְכִבּוֹדוֹ מֵתֵי רָעָב וַהֲמוֹנוֹ צִחֶה צָמָא: ישעיהו ה יג
10. וַיִּשַּׁח אָדָם וַיִּשְׁפַּל אִישׁ וְעֵינֵי גְבֹהִים תִּשְׁפָּלְנָה: ישעיהו ה טו
11. יְיָ אִישׁ מִלְחָמָה יְיָ שְׁמוֹ: שמות טו ג

הגהות הב"ח

(א) במשנה שומן הדגן (וחכמים אומרים) תמ"מ וי"ב ס"א ל"ג ליה [וכן בירושלמי ליתא]: (ב) גמ' אמר רב יצחק וכי בית:

גליון הש"ס

גמ' אודנא דשמעא. רי"ף פ"ה דברכות:

מוסף רש"י

ביטל את הוידוי. של מעשר, ואפילו של חברים, שאין לומר בערתי הקדש מן הבית וגם נתתיו ללוי, לפי שלא היו נותנים מעשר ראשון ללוי כהלכתו, דרחמנא אמר ללוים וקנסינהו עזרא ולוה לתתו לכהנים (ב"מ צ:). וגזר על הדמאי. בלוקח מעם הארץ שיפרש הכל מספק מפני שהטבל עון מיתה, חוץ מן התרומה שלא גזר להפרשה ולא גזר על הדמאי, לפי שלא בטל בגטול ישראל ולא שהיו עמי הארץ מזלזלין במעשרות ולא היו מפרשין אלא תרומה גדולה (שם). מפריש ממנה תרומת מעשר ונותנה לכהן. משום דסבור עם הארץ ללוי הוא דקדיק דחמנא למיתב תרומת מעשר ולא לדידי (בכורות יא: ע"ש שני שגורס כן בגמ').